

Redaktionellt U&D 34:2

Varmt välkomna till det andra numret i årgång 34 av *Utbildning & Demokrati*, som innehåller sex artiklar och en recension. Numrets två första artiklar återknyter till ett av 2024 års temanummer om sexualitet, samtycke och relationer (33:2).

I den första artikeln, *NORMS AT STAKE IN THE HISTORY CLASSROOM*, undersöker *Hära Jess Haltorp* hur normer och kön förhandlas i historieundervisningen på gymnasiet när relationer och sexualitet integreras med ett anti-förtryckande syfte. Genom klassrumsobservationer och intervjuer visar författaren hur elevers positioneringar formas i spänningsfältet mellan personliga övertygelser, samhälleliga normer och lärarens anti-förtryckande intentioner, vilket ofta resulterar i kontroverser och könsspecifika mönster av motstånd. Haltorp belyser därmed hur läroplanen tar form i det komplexa samspelet mellan aktörer, innehåll och kontext, samt öppnar för en fördjupad diskussion om hur normer kan utmanas i undervisningen och kan möjliggöra en bredare representation av elevröster.

I den andra artikeln, *WHAT HAPPENS UNDER THE DUVET?* studerar *Auli Arvola Orlander* och *Sara Planting-Bergloo* hur sexualundervisning om sexuella praktiker formas i svensk skola. Genom att analysera en skolas undervisning, där lärare aktivt tog sig an frågan om vad sex kan vara, visar författarna hur sexualundervisning kan möta elevers förväntningar och nyfikenhet. Studien bygger på Annemarie Mols teorier om multipla realiteter och belyser hur undervisning om sex iscensätts i klassrummet – genom elevers frågor, lärares planering och gruppdiskussioner. Författarna visar att elever efterfrågar konkret kunskap om sexuella praktiker, medan undervisningen ofta präglas av osäkerhet och motstridiga budskap. Studien bidrar med en "patchwork" av klassrumshändelser som belyser spänningen mellan reproduktionsfokus och sexuell njutning, samt utmaningen att balansera riskperspektiv och elevers önskemål om en mer öppen sexualundervisning.

Numrets tredje artikel, *EN ANNAN VERKLIGHET?* skriven av *Caroline Graeske* och *Niclas Ekberg*, presenterar en kvalitativ studie som undersöker hur åtta gymnasielärare i svenska engagerar sig i generativ AI (GAI). Med en analys baserad på ett ramverk för ekologisk agens utvecklar författarna olika ämnesspecifika pedagogiska tillvägagångssätt samt påvisar de professionella handlingsutrymmen som dessa möjliggör för

lärarna. Resultaten visar att GAI både kan transformera undervisning och lärande samt utmana uppgiftsdesign, bedömningspraxis och klassrummets relationella dynamik. Studien visar vidare hur möten med GAI kan förstås som tidsligt villkorade rörelser i relation till omgivande sociala, materiella och kulturella resurser. Sammantaget erbjuder artikeln perspektiv på konstruktiva didaktiska ställningstaganden och strategiska val gällande lärarens roll och uppfattningar om svenskämnet i relation till GAI.

Den fjärde artikeln, FRITIDSHEM SOM FÖRSÄKRINGSINSTITUTION, skriven av *Linnéa Holmberg*, fokuserar hur vårdnadshavares konstruerar och positionerar fritidshemmet diskursivt. Studien innefattar en kvalitativ enkätundersökning, där 59 vårdnadshavare till barn i olika fritidshem har svarat genom fritextssvar, som sedan har analyserats utifrån en foucauldianskt inspirerad diskursanalys. Analysen visar att vårdnadshavarna positionerar fritidshemmet som institution på tre sätt: som en institution som säkerställer att barnens fritid organiseras på specifika sätt; som en institution som förebygger och motverkar att barnen hamnar i riskbeteenden; och som en institution erbjuder en meningsfull fritid. Sammantaget positionerar vårdnadshavarna fritidshemmet som en riskminimerande institution, vars främsta uppgift är att erbjuda en säker plats där meningsfulla och roliga fritidsaktiviteter äger rum. Detta är en position för fritidshemmet som skiljer sig åt från den som skrivs fram i skollag och läroplan, nämligen fritidshemmet som en lärandeinstitution.

I den femte artikeln, SPRÅKINTRODUKTIONSPROGRAMMET OCH NYANLÄNDA UNGDOMARS VÄG GENOM DET SVENSKA UTBILDNINGSSYSTEMET, använder *Jonna Linde* Bernsteins utbildningssociologiska teori för att analysera organisatoriska faktorer bakom nyanlända ungdomars övergångar från språkintruktionsprogrammet till vidare utbildning. Lokala utbildningsförutsättningar och nationella strukturer pekas ut som avgörande för elevernas progression – oavsett elevernas ambitionsnivå, anpassningsbarhet och engagemang. Skillnader i utbildningsutbud för nyanlända elever i olika lokala kontexter synliggörs, och Linde konstaterar att systemets organisation riskerar att begränsa nyanlända elevers möjligheter till en framgångsrik studiegång.

Den sjätte artikeln, LÄRANDE I POLITISKT ENGAGEMANG, skriven av *Annika Pastuhovs* och *Maria Arriaza Hult*, baseras på femton intervjuer med medlemmar i det finska socialdemokratiska partiet om det lärande som utvecklats i deras politiska engagemang. Resultaten visar hur lärandet framför allt sker inbäddat i partipolitiska strukturer, exempelvis genom dialoger, genom att hjälpa andra, göra sig tillgängliga och att skapa nätverk. Ansträngningarna att utvecklas

som partimedlem sker därmed inte bara i form av självstudier utan också i samspelet med andra partimedlemmar. Den partipolitiska lärandeprocessen präglas således av den spänningsfyllda avvägningen mellan öppenheten för mångfald och strävandet efter konsensus.

Numret avslutas med en recension av *Gunnlaugur Magnússon* som har läst Birgit Schaffars engagerande bok ATT ANPASSA ELLER FRIGÖRA: ÅTTA STUDIER OM PEDAGOGIKENS UPPDRAG. Den publicerades tidigare i år med öppen tillgång av Malmö University Press som första boken i bokserien *Critical-Vitalist Studies in Childhood, Education and Society*. Genom sin undersökning av vad pedagogik kan och bör vara i en samtid präglad av kriser och oroshärdar närmar sig Schaffar enligt Magnússon centrala och nödvändiga frågor för alla pedagogiskt och utbildningsfilosofiskt intresserade läsare.

Avslutningsvis vill vi rikta ett hjärtligt tack till Sara Irisdotter Aldenmyr, som innan sommaren lämnade redaktionen för andra uppdrag. Vi vill även hälsa Anna Sjölin, Franziska Primus, Magnus Svensson och Olle Nolgård varmt välkomna som nya redaktionsmedlemmar i *Utbildning & Demokrati*.

Redaktionen

